

УДК 330.3:338.4:658

КОПИТКО Марта Іванівна,

д.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
e-mail: marta_kernytska@ukr.net

ПРОБЛЕМА РЕЙДЕРСТВА В УКРАЇНІ

Анотація. У статті досліджено проблему рейдерства в Україні. Проаналізовано спроби законодавчих змін у сфері протидії рейдерству, встановлено факт неефективності таких змін. Встановлено прогалини законодавчих змін в рамках «антирейдерських законів». Визначено характеристики, які приваблюють рейдерів до потенційних об'єктів та запропоновано рекомендації для захисту від рейдерських псягань.

Ключові слова: рейдерство, протидія рейдерству, антирейдерське законодавство, отримання неправомірного контролю над підприємством чи майном, державні реєстри.

Постановка проблеми. Протягом 2010-2014 рр. щороку було зафіксовано понад 1300 рейдерських нападів в Україні. Результативність таких нападів складала понад 80%. Щороку кількість звернень підприємців до уповноважених органів про випадки рейдерства зростає. Економіка України внаслідок розповсюдження рейдерства щороку втрачає 19,5 – 64,2 млрд. грн. У 2015 р. з 3000 рейдерських атак успішними були 2700 [1]. Внаслідок цього рейдерство можна й надалі позиціонувати як одну із домінуючих загроз національній економіці, а також суб'єктам господарської діяльності. Наслідками рейдерства є поширення принципів недобросовісної конкуренції, зневажання свободи підприємницької діяльності, нівелювання інститутів приватної власності, сприяння хабарництву у правоохоронних органах, судах, органах державної влади

тощо. Іншим негативним аспектом є те, що знижується рівень інвестиційної привабливості вітчизняної економіки, адже іноземні інвестори досить часто надають перевагу державам для інвестування своїх коштів із стабільною ситуацією у сфері переділу власності. Тому дослідження проблеми рейдерства, зокрема, протидії рейдерству є важливим елементом наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання протидії рейдерству шляхом прийняття «антирейдерського законодавства» 2015-2016 рр. є недослідженим і потребує ґрунтовного наукового аналізу.

Визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проаналізувати проблеми протидії рейдерству в Україні на основі прийнятого «антирейдерського законодавства» 2015-2016 рр.

Мета дослідити та встановити особливості проблеми рейдерства в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Рейдерство – це спосіб заволодіння чужим майном, якому притаманні ознаки шахрайства, грабежу (розбою), легалізації майна, одержаного злочинним шляхом, в окремих випадках – винесення завідомо неправомірного судового рішення [2].

Рейдерами можуть бути:

1) окремі особи, що використовують корумпованість окремих структур державної влади та управління і прагнуть заволодіти чужою власністю;

2) спеціально створені компанії або групи людей, які об'єдналися з метою здійснення рейдерських захоплень на професійні основі;

3) галузеві холдинги, які мають на меті усунення конкурентів шляхом їхнього поглинання;

4) великі холдинги й фінансово-промислові групи, які володіють великими ресурсами й можливостями і зацікавлені у скуповуванні земель, бізнесу у різних галузях та ліквідних активів;

5) несумлінні керівники підприємств, які мають доступ до важливих документів та активів;

6) партнери по бізнесу або дрібні акціонери тощо [3].

З часів здобуття Україною незалежності рейдерство значно змінило свої форми. Так, якщо в 90-х роках було поширеним незаконне захоплення та втримання контролю над підприємствами, здебільшого, злочинними угрупованнями, то починаючи з 2010 р. набули поширення менш агресивні форми – підробка документів та використання неправомірних судових рішень, що аж ніяк не вплинуло на кількість рейдерських захоплень.

У 2015 р. в Україні було здійснено реформу системи державних реєстрів, яка повинна була захистити бізнес від рейдерських атак. Метою реформи була ліквідація централізованої державної реєстраційної служби. 26 листопада 2015 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»», який передбачав:

1) уповноваження органів місцевого самоврядування, держадміністрацій, нотаріусів, банків на здійснення функцій з державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;

2) уніфікацію процедур та єдність методології державної реєстрації;

3) подання документів для державної реєстрації та здійснення державної реєстрації за принципом екстериторіальності в межах України;

4) можливість подання електронних документів для проведення всіх реєстраційних дій;

5) скорочення переліку документів, що подаються для державної реєстрації;

б) заміна шести державних реєстрів на один – Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань тощо [4].

Внаслідок таких змін стало значно простіше вносити зміни до державного реєстру, чим і скористались рейдери. Якщо колись рейдерам для захоплення підприємства необхідно було їхати у район місцезнаходження об'єкта для здійснення змін, то тепер необхідно просто знайти «лояльного» нотаріуса у іншому місті. Внаслідок скорочення переліку документів для державної реєстрації і виключення з нього другого екземпляру статуту рейдери здобули можливість зробити у «лояльного» нотаріуса новий статут, не витрачаючи час та гроші на отримання попередньої версії статуту. До внесення таких змін лише окремі державні реєстратори співпрацювали з рейдерами, натомість тепер останні отримали змогу «працювати» із значною кількістю недобросовісних нотаріусів. Спростилася робота рейдерам й через те, що на реєстраційних формах не обов'язково ставити печатку, а підписувати можна за довіреністю. У таких випадках підробляється лише довіреність, яка потім випадково губиться або вилучається правоохоронними органами, і знову ж таки – губиться [5].

Для уникнення проблем, які виникли із реформою було прийнято ряд законодавчих змін. 23 серпня 2016 р. була затверджена нова редакцією Порядку державної реєстрації нерухомого майна, ініціатором якої виступало Міністерство юстиції України. 6 жовтня 2016 р. Верховна Рада України прийняла законопроект № 5067, який вніс суттєві зміни у регулювання реєстраційних процедур, зокрема:

1) справжність підписів засновника (учасника), уповноваженої особи або голови та секретаря загальних зборів на рішенні уповноваженого органу управління юридичної особи, що подається для державної реєстрації змін про юридичну особу, повинна бути нотаріально засвідчена;

2) необхідність нотаріального засвідчення підписів на установчих документах, заяві про вихід з товариства;

3) надання електронного цифрового підпису виключно за особистої присутності підписувачів;

4) повідомлення всіх власників юридичної особи про отримання державним реєстратором заяви про внесення змін до реєстрів [6].

Але всі ці дії не зупинили проблему рейдерських захоплень. Надалі цікавими об'єктами для рейдерських атак залишаються компанії, які мають:

- значні суми оборотів;
- значні суми коштів на банківських рахунках;
- неконсолідований контрольний пакет акцій;
- володіння високоліквідними активами;
- конфлікт між акціонерами;
- використання у діяльності об'єктів інтелектуальної власності, що не зареєстровані;
- стабільну позицію на ринку;
- внутрішні конфлікти на підприємстві;
- значну кількість міноритарних акціонерів;
- значні суми кредиторської (податкової) заборгованості;
- недосконалість системи захисту інформації;
- здійснення діяльності з порушеннями;
- відсутність оперативного контролю;
- відсутність правильно організованого процесу забезпечення економічної безпеки.

Створення системи протидії загрозі рейдерського захоплення вимагає значних зусиль у підприємств. Останні, як стверджують науковці Бурбело А.О., Козаченко Г.В. [7, с. 115], досить часто є неготовими до протидії рейдерським захопленням, що зумовлене рядом причин:

- 1) недооцінка ймовірності рейдерського захоплення саме до вашого підприємства;
- 2) капіталомісткість протирейдерських заходів;
- 3) перебільшення чинника «особистих зв'язків» (надмірна впевненість у допомозі впливових чиновників);
- 4) другорядність сфери захисту бізнесу в обов'язках керівництва;
- 5) відсутність спеціальних знань із корпоративного захисту у топ-менеджерів;
- 6) несформованість внутрішньокорпоративної культури;
- 7) використання застарілих методів управління, що не відповідають вимогам сьогодення.

Запропонований перелік можна доповнити й відсутністю або виключно формальним існуванням служби безпеки товариств. Здебільшого, функції служби безпеки, якщо вона передбачена в організаційній структурі, є викривленими і фокусуються на інформаційній сфері, кадровій або на інших сферах. При цьому відсутнє чітке розуміння важливості здійснення діяльності даного підрозділу. Діяльність є хаотичною, без розроблення обов'язків працівників підрозділу, з відсутністю внутрішньо-організаційних документів, які регламентують дану сферу, а також охоплення всіх видів діяльності та залучення всіх працівників [8].

Іншим моментом є ігнорування міноритарних акціонерів. Топ-менеджмент, у більшості випадків, забуває, що їм також небайдужа доля підприємства, і вони готові прикладати для цього зусилля. Використання їх інтелектуального та організаційного ресурсу дозволить покращити ситуацію в проблемній сфері та підняти корпоративний дух. Таких акціонерів у подальшому практично не реально схилити до продажу акцій рейдерам.

У зв'язку з тим, що в період розпаду Радянського Союзу значна кількість підприємств була приватизована із порушеннями законодавства, під час звернення до державних органів за допомогою щодо відхилення рейдерського захоплення, будуть виявлені всі недоліки діяльності, що в подальшому може призвести до оскарження результатів приватизації в суді.

Доцільно зупинитися і на іншій проблемі, корені якої сягають у радянські часи – керівники підприємств. Досить поширеним є те, що підприємством незмінно керують одні і ті ж особи по 10 і більше років; при цьому, частина з них є вихованцями радянської управлінської школи і вони просто не володіють чи не знають всіх тонкощів системи менеджменту XXI століття. Підтвердженням цього є те, що керівники часто ігнорують засідання суду у позовах щодо підприємства, не практикують звернення до висококваліфікованих юристів, не залучають аналітиків, фахівців з конкурентної розвідки, не вважають за необхідність витратити кошти на консультаційні послуги. Все це тільки загострює увагу рейдерів на таких об'єктах.

Висновки. Таким чином, досліджено законодавчі зміни у сфері протидії рейдерству прийняті протягом 2015-2016 років в Україні, встановлено прогалини, які перешкоджають ефективній боротьбі із незаконною зміною власників бізнесу. Визначено фактори, які привертають увагу рейдерів до підприємств і запропоновано рекомендації для захисту бізнесу від незаконного захоплення.

Список використаної літератури

1. Сучасний стан і характеристика рейдерства в Україні: методичні рекомендації. – К., 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.golos.kievcity.gov.ua/files/2015/5/22/reyderstvo.doc>.

2. Ярош С. Рейдерство в Україні – хто винуват? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://racurs.ua/1328-reyderstvo-v-ukraine-kto-vinovat>.
3. Грек Б.М., Грек Т.Б. Поняття та історичні передумови розвитку рейдерства в Україні / Б.М. Грек, Т.Б. Грек // Адвокат. – № 9 (120). – 2010. – С. 29-34.
4. Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»: Закон України від 26.11.2015 № 835-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-19>.
5. Афян А. Україну накрыло цунами рейдерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.liga.net/opinion/286992_ukrainu-nakrylo-tsunami-reyderstva.htm.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності: Закон України від 06.10.2016 № 1666-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1666-viii>.
7. Рейдерство: витоки, процедури, способи запобігання: [монографія] / О.А. Бурбело, Г.В. Козаченко, Ю.С. Погорелов, С.О. Бурбело. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. – 184 с.
8. Копитко М.І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств (на матеріалах підприємства транспортного машинобудування): дис. д.е.н.: 21.04.02 / Марта Іванівна Копитко – К.: ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК», 2015. – 479 с.

References

1. Suchasnyj stan i kharakterystyka rejderstva v Ukraini: metodychni rekomendatsii. Available at: <http://www.golos.kievcity.gov.ua/files/2015/5/22/reyderstvo.doc>.

2. Yarosh S. Rejderstvo v Ukrayne – kto vynovat? Available at: <http://racurs.ua/1328-reyderstvo-v-ukraine-kto-vinovat>.

3. Grek B. and Grek T. (2010) Poniattia ta istorychni peredumovy rozvytku rejderstva v Ukraini, Advokat, No 9, pp. 29-34.

4. Zakon Ukrainy „Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy „Pro derzhavnu reiestratsiiu iurydychnykh osib ta fizychnykh osib-pidprijemstv ta hromads'kykh formuvan” (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-19>.

5. Afian A. Ukrainu nakrylo tsunamy rejderstva. Available at: http://www.liga.net/opinion/286992_ukrainu-nakrylo-tsunami-reyderstva.htm.

6. Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy schodo vdoskonalennia derzhavnoi reiestratsii prav na nerukhome majno ta zakhystu prav vlasnosti" (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1666-viii>.

7. Burbelo O.A., Kozachenko H.V., Pohorielov Yu.S. and Burbelo S.O. (2012). Rejderstvo: vytoky, protsedury, sposoby zapobihannia. Luhans'k: RVV LDUVS im. E.O. Didorenka.

8. Kopytko M.I. (2015) Kompleksne zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidprijemstv (na materialakh pidprijemstva transportnoho mashynobuduvannia) (*Complex economic security companies (based on vehicle engineering company)*): Doctor's thesis. Kyiv: VNZ «Universytet ekonomiky i prava «KROK».

Marta KOPYTKO,

Doctor Habilitatus of Economics, Assistant Professor,

Assistant Professor of Management Department,

Lviv State University of Internal Affairs

RAIDING PROBLEM IN UKRAINE

Introduction: The number of hostile takeovers in Ukraine increases every year. Because of spreading of raiding, the economy of Ukraine loses 19.5–64.2 bn. UAH annually. Consequently, the raiding is still one of the dominant threats to the national economy and economic entities. The consequences of raiding is rooting principles of unfair competition, violation of freedom of entrepreneurship, leveling private property institutions, promotion bribery within law enforcement bodies, courts, government agencies and others.

Purpose. Explore and determine features of raiding problem in Ukraine.

Methods: The analysis and theoretical generalization.

Results: The problem of the spread of raiding in Ukraine. Analyzed anti-raiding legislation for years 2015-2016 and its impact on the scope of unlawful seizure of property.

Originality: The fact of non-compliance of the current legislation in order to counter raiding in Ukraine and recommendations to protect business-owners.

Conclusions: The examined legislative developments in combating raiding taken in Ukraine during 2015-2016, found gaps that impede the effective fight against illegal change of business-owners. Determined factors that draw attention of the raiders to enterprises and provide recommendations for protecting businesses from unlawful seizure.

Keywords: raiding, counter raiding, anti-raiding legislation, obtaining undue control over the company or property, state register.